

પૂ.શ્રી ઉનડબાપુ

સંત પરમ હિતકારી

ચિત્રકૂટ કે ઘાટ પર ભઈ સંતન કી ભીર
તુલસીદાસ ચંદન ધીસે તિલક કરે રઘુવીર

“પરક્રમ્મા” ગ્રંથના મુખ્ય વિષય તરીકે સોરઠી સંતો અને જગ્યાધારીઓનું વિહંગાવલોકન છે સૌરાષ્ટ્ર અને માત્ર સૌરાષ્ટ્રમાં જ જોવા મળતી આ જગ્યાઓ વિશ્વમાં અભૂતપૂર્વ કહી શકાય એવું મહત્વ ધરાવે છે. ધર્મમાં આસ્થા અને સરળ - શુદ્ધ હૃદયનો ભક્તિભાવ કેવા પરિણામો સર્જી શકે છે તેનું જીવંત ઉદાહરણ છે. આ ગ્રંથમાં ઝવેરચંદ મેઘાણી લખે છે કે

“....મારા સોરઠી સંતો કાઠી, કુંભાર, કોળી, કડીયા, માળી, રબારી, મુસ્લીમ અને હરિજન કોમોમાંથી નિપજેલા છ. જુદી જુદી જ્ઞાતિ મુજબ પોતપોતાના ધંધા - ધાપા કરતાં, ખેતરો ખેડતા, ઢોર ચરાવતા, કોઈ ઘરસંસારી, લોકસમાજની વચ્ચે રહેતા, ઘરતીની ધૂળમાં આળોટતા, સાદા સરળ આ મારા સોરઠી સંતો મને વહાલા લાગે છે.....”

પાળિયાદની ગાદી ઉપર પૂ.વિસામણબાપુથી લઈને આ જ સ્વરૂપના મહાપુરૂષો આવતા રહ્યા છે. જગ્યા સંસારી હોવાથી ઉત્તરોત્તર ગાદી વારસદારને સોંપાય છે. બધા જ અત્યાર સુધીના વારસદારો પૂર્ણ ઠાકર સ્વરૂપ હોય છે.

પૂ.ઉનડબાપુના જન્મના કારણરૂપ વાત આપણે આગળ જોઈ ગયા. ઉમદા પ્રેમ અને ભાવનાના પરિણામ સ્વરૂપે અવતરનાર આ સંત લોકોમાં ખૂબ જ ચાહના મેળવી ગયા. તેમના સમયમાં એક તીર્થ તરીકે ભક્તોને અનેક સુવિધાઓ અને સેવા આજના સમયની તાતી જરૂરિયાત સ્વરૂપે મળતી થઈ. જગ્યાનો સારો એવો વિકાસ થયો.

ઉનડબાપુમાં સૌરાષ્ટ્રના સંતોના ગુણ ઉડીને આંખે વળગે એ રીતે પ્રગટતા જોવા મળ્યા. જેથી લોકોની શ્રદ્ધા અને આસ્થા આ ધામ માટે બેવડાતી ગઈ.

સૌરાષ્ટ્રમાં અન્નદાનનો મહિમા ખૂબ જ છે. આ જગ્યા આ બાબતમાં સદાવ્રત અને દાનપરાયણતા માટે વિખ્યાત છે. આ પરંપરાનું પાલન ઉનડબાપુએ જીવનપર્યંત કર્યું અને તેને વિશેષ ઉજળું કર્યું. વિસામણબાપુની જગ્યાના વિકાસ અંગેનો ઈતિહાસ લખાશે ત્યારે ઉનડબાપુનું નામ તેના આધારસ્થંભ તરીકે લેવાશે.

“પીરાણું પાળિયાદ, વિહળે સ્થાપેલવિશ્વમાં,
મૂકી નહીં મરિયાદ, અભંગ રાખ્યું ઉનડા,
લોભ હતો ન લગીર, મન મોહ્યું નહીં મડીએ,
જપ - તપની જાગીર, અખિયાત રાખી ઉનડા,
ખૂટે તારીખાણ તો ખોટું બેસે ખલકમાં,
હરખ્યું છે હિંદવાણ, અન્નદાનેથી ઉનડા,
દેવે વસેલા દીલ, હરિ તમારા હાથમાં,
શોભી ઉઠેલ શીલ, ઉનડ ક્યારે હવે આવશો?”

કવિના હૃદયમાંથી પ્રગટેલી આ કવિતા ટૂંકમાં એમના વિશે ઘણું કહી જાય છે. ઉનડબાપુનું નામ -સમાજ સુધારણા માટે વિશેષ જાણીતું છે. “રામચરિતમાનસના ઉંડા અભ્યાસીઆ સંત સમાજની ઉપેક્ષા કેમ કરી શકે ? રામાયણના પાને પાને જનસાધારણના કલ્યાણની વાતો વિસ્તરેલી જોઈ શકાય છે. પોતે રામચરિત માનસ ઉપર નિત્યકથા કરતા અને સેવક તેમજ ભક્ત વર્ગને તેમના કલ્યાણ માટે કેમ જીવવું તેની માર્ગદર્શક વાતો માર્મિક રીતે સમજાવતા.

દારૂ, માંસાહાર અને જુગાર આ ત્રણ બાબતથી ઠાકરના સેવકે સદા દૂર જ રહેવું જોઈએ આવી પ્રતિજ્ઞા પણ સૌ પાસે લેવડાવતા. તેમણે પ્રસિધ્ધિ આડંબર દેખાવા માટે નહીં પરંતુ જનકલ્યાણ માટે અનેક સમાજ ઉપયોગી કાર્યો કર્યા, આથી અનેક ગામોમાં અસંખ્ય લોકોએ ઉપરની ત્રણ ચીજોને ત્યાગવાની પ્રતિજ્ઞા લીધી. આમ થવાથી ગામમાંથી આ બદીઓ

ઓછી થઈ જીવન જીવવામાં આ ત્રણ વસ્તુથી દૂર રહેનાર વ્યક્તિના જીવન સુખી થતાં બીજા પણ આમ કરવા પ્રેરાતા રહ્યાં. સમાજના નીચલા સ્તરના લોકોને પણ પોતાના મમતાપૂર્ણ વ્યવહાર અને પવિત્ર વાણીથી ધર્મ અને સંસ્કારના માર્ગે વાળવા આજીવન સતત પુરૂષાર્થ કરતા રહ્યાં.

ઉનડબાપુ નાનપણથી જ તુલસીદાસજીના ગ્રંથ “રામચરિત માનસ” પ્રત્યે પ્રેમ અને શ્રદ્ધા ધરાવતા હતાં. આ ગ્રંથનો સતત અભ્યાસ કરતા રહેતા અને તેમાંથી નીકળતા નવા નવા અર્થ લોકોને પોતાની મધુર વાણીથી પ્રવચનના માધ્યમથી કહી સંભળાવતા. આથી તેમના પરિચયમાં આવતા કે તેમની વાણી સાંભળતા ભક્તો અને સેવકો રામાયણના જ્ઞાનને સમજી પોતાના જીવનમાં તેનો ઉપયોગ કરવા તત્પર બની ધર્મના આચરણ તરફ વળતા.

રામચરિત માનસ ઉપરાંત શ્રીમદ્ ભગવદ્ ગીતા, શ્રીમદ્ ભાગવદ્, શિવપુરાણ, વેદ, રામાયણ વગેરે અન્ય શાસ્ત્રગ્રંથોના પણ તેઓ અભ્યાસુ હતાં. આ પ્રકારના ધાર્મિક ગ્રંથોનું ઉંડાણપૂર્વક અધ્યયન કરવાની પ્રવૃત્તિના કારણે એમની વાણી પ્રેરક બની રહેતી. તેમને સાંભળવા એ જીવનનો એક લહાવો બની જતો અને શ્રોતા આથી રસતરબોળ થઈ જીવનની દશા અને દિશા બદલવા પ્રેરાતા.

એમનું ધર્મમય અને પવિત્ર જીવન આત્માના દૈવી પ્રભાવથી પ્રકાશિત હતું. આ આત્મપ્રકાશ એવી રીતે વિસ્તરતો જોવા મળતો કે તેમની આસપાસનું વાતાવરણ દિવ્ય બની રહેતું.

તેમના જ્ઞાન, પ્રભાવ, ભક્તિ અને સેવાપરાયણ જીવનથી સંતો પણ પ્રસન્ન થતાં. ધર્મ પ્રસાર, ધર્મ રક્ષણ, ધર્મોન્નતિ, ધર્મ જાગૃતિ અને ધર્મના ઉત્કર્ષ માટેના પ્રયાસોથી પ્રભાવિત થઈને આ કર્તવ્યનિષ્ઠ ધર્મમાર્ગી સંતને અનેક સંત - મહંતોએ વિવિધ પદવી આપીને સન્માનીત કર્યા હતા. અહીં કેટલીક આવી પદવીઓ વિશે સંક્ષિપ્તમાં જોઈએ.

(૧) ધર્મમાર્તન્ડ: “ધર્મરક્ષક મહામંડળ” સૌરાષ્ટ્રના ત્રીજા અધિવેશન પ્રસંગે પાળિયાદ ગામે પધારેલા સૌરાષ્ટ્રના સંતો - મહંતો અને ભક્ત સમુદાયની ધર્મસભામાં પ્રમુખશ્રી ધર્મરક્ષક મહામંડળ સૌરાષ્ટ્ર (પૂ.મહંતશ્રી માયારામજી - સાયલા) ના શુભ હસ્તે તા.૧૩ / ૯ / ૧૯૫૧ ના રોજ ધર્મમાર્તન્ડની પદવી પ્રદાન કરવામાં આવી આ સભામાં પ્રધાનમંત્રીશ્રી મહંતશ્રી મંડલેશ્વર રામબાલકદાસ યોગેશ્વર - ધાંગધ્રા પણ સમસ્ત ઉપસ્થિત હતા.

(૨) સ્વધર્મ સેવા માર્તન્ડ: શ્રી દ્વારકા શારદાપીઠના પરમ પૂજ્ય શ્રીમદ્ જગદ્ ગુરુ શંકરાચાર્ય મહારાજે તા.૨૩/૧/૧૯૬૧ ના દિવસે આ પદવી અર્પણ કરી તેમને સન્માનીત કર્યા હતા.

(૩) આધ્યાત્મ રત્ન: ધી યોગા-વેદાંત ફોરેસ્ટ અકાદમી, શિવાનંદનગર ઋષિકેશ- હિમાલય- ભારતના માન.અધ્યક્ષશ્રી સ્વામી શિવાનંદ તરફથી તા.૮/૨/૧૯૬૨ ના પુનિત દિવસે આ પદવી અર્પણ કરી તેમનું બહુમાન કર્યું હતું.

(૪) માનસ વિશારદ: શ્રી દ્વારકા શારદાપીઠના પૂ. શ્રી જગદ્ ગુરુ શંકરાચાર્ય મહારાજે તા.૧૪/૧/૧૯૬૭ મકરસંક્રાંતિના પવિત્ર દિવસે “માનસવિશારદ” ની પદવી પ્રદાન કરેલ

ઉનડબાપુ ત્રેપન વર્ષ સુધી સતત ધર્મકાર્ય કરતા રહ્યા. હરદ્વારમાં પણ તેઓ અવાર - નવાર ધર્મર્થે જતા હતા. ત્રેપન વર્ષે તેમની તબિયત ખરાબ થતાં યોગ્ય સારવાર અપાઈ, પરંતુ પૂજાસ્થાને બેસી ધ્યાન - જપ કરતા તેમનો આત્મા પરમ ધામના પંથે નીકળી ગયો. તેમના લોકાભિમુખ અને ભક્તપ્રેમી જીવનને લીધે સેવકો, ભક્તો અને સંપર્કવાળા પ્રદેશોમાં ઘેરો શોક ફરી વળ્યો. તેઓ સૃષ્ટિના ક્રમ પ્રમાણે આપણી વચ્ચેથી અલખના પ્રવાસે ચાલી નીકળ્યા. પરંતુ તેમનું જીવનકાર્ય સૌ માટે આજે પણ પ્રેરણાદાયી બની રહ્યું છે. તેમણે આરંભેલ સમય અનુસારના સેવા યજ્ઞો પૂ.શ્રી અમરાબાપુએ આગળ વધાર્યા.

અહીં આપણે બે નાનકડા પ્રસંગનો ઉલ્લેખ કરીને પૂ.શ્રી ઉનડબાપુને ફરી એકવાર યાદ કરીએ

આ એક પ્રસંગ શિવાનંદ આશ્રમ - ઋષિકેશનો છે. બાપુનો ઉતારો આ આશ્રમમાં હતો. ત્યાં કોઈ વિશેષ પ્રકારની દુર્ગંધ આવતી જે બાજુમાં વહેતા ઝરણામાં ભળીને આવતી ગંદકીની હતી. બાપુની દૃષ્ટિ પાસેની એક શિલા ઉપર પડી. થોડી જ વારમાં એ શિલા ફાટી અને તેમાંથી નિર્મળ જળનું ઝરણું નીકળ્યું. આમ થવાથી મેલા પાણીનું ઝરણું શુદ્ધ થઈ ગયું. દુર્ગંધ આવતી બંધ થઈ અને ત્યાં રહેતા સંન્યાસીઓ પ્રસન્ન થઈ ગયા. પથ્થરમાંથી આવતા પાણીની વાટકી ભરી સૌએ ચરણામૃત લીધું આશ્ચર્ય એ વાતનું હતું કે એક જ વાટકી પાણીમાંથી અનેક સંતોને ચરણામૃત આપવા છતાં વાટકી ભરેલ જ રહી.

આજ રીતે આપણે જોઈ ગયા કે ગુરૂગાદીની પ્રસાદી રૂપે જીવ સામે જીવની રીતે ઉનડબાપુનો જન્મ થયો હતો. તેની શિળીના ડાઘની સાબિતી પણ મળી હતી. ઉનડબાપુને સોનગઢ આઈ શ્રી સોનલબા માટે આથી ખૂબજ ભાવ હતો. પોતે અવાર - નવાર ત્યાં દર્શને જતાં.

પાળિયાદમાં વાતવાતમાં સૌને કહી રાખ્યું હતું કે જ્યારે સોનલમા દેવ થાય ત્યારે મને તરત જાણ કરો જેથી મારી ફરજ ન ચૂકા. ૧૯૭૦ માં રાત્રે બાર વાગ્યે પાળિયાદ પોસ્ટઓફિસમાં તાર આવ્યો તારમાં આઈ સોનલમાના અવસાનના સમાચાર હતાં. બાપુને જાણ કરવામાં આવતા પોતે તરત તૈયાર થયા અને સાથે આવનારને પણ તૈયારી કરી જગ્યામાં આવી જવા કહી દીધું. સૌ તરત જ આવી જતા ગાડી લઈને સોનગઢ જવા રવાના થઈ ગયા. સવારે સોનગઢ પહોંચ્યા, સ્મશાનયાત્રાની તૈયારી ચાલી રહી હતી. બાપુને ચારમાંના એક કાંધિયા થવાનું હતું. નિયમ એવો છે કે કાંધિયા પગમાં કંઈ ચંપલ - બૂટ જેવું ન પહેરી શકે. સોનગઢથી થાન અગ્નિસંસ્કાર માટે જવાનું હતું કારણ કે

અગ્નિસંસ્કાર સોનગઢ નહીં પરંતુ અસ્થળની જગ્યામાં થાનગઢ કરવાનો હતો. આ સ્થળ બે માઈલ જેટલું દૂર હતું. આથી કોઈએ બાપુને કહ્યું: “બાપુ તમે ઉઘાડા પગે આટલું કેમ ચાલશો, કંઈ નહીં તો લાકડાની ચાખડી પહેરો. બાપુએ વિવેકપૂર્વક ના પાડતા કહ્યું:

મને કોઈ વાંધો નહીં આવે, તમે ચિંતા ન કરો.”

સૌના આશ્ચર્ય વચ્ચે માને કાંઘ આપીને બાપુ ઉઘાડા પગે થાનગઢ સુધી ગયા, પરંતુ ન તો કોઈ કાંટો વાગ્યો કે ન કોઈ ફરફોલો ઉઠ્યો આ છે સંતનું સંતત્વ.